

De Nederlanden van de Romeinen tot het jaar 1500

De eerste schriftelijke bron over het gebied van de huidige Nederlanden en België is het boek *De Bello Gallico* van Caius Julius Caesar. Caesar. De Romeinen vielen Gallië in 57 vr. Christus binnen en veroverden deze gewesten. Gedurende 500 jaar bleef dit gebied een uithoek van het Romeinse Rijk.

Caesar ontmoette hier meestal Keltische stammen. De Romeinen zorgden voor stedelijke nederzettingen en een wegennet.

Vanaf de 2e eeuw voor Christus is de aanwezigheid van Germaanse stammen in het gebied van de Nederlanden aangetoond, als deel van de nakende **Volksverhuizing**, die haar hoogtepunt bereikte tussen de 3e en de 5e eeuw.

De Volksverhuizing van de Saksen, Friezen en Franken betekende het einde van de *'pax romana'*. Het gebied van de Nederlanden werd langzamerhand gekerstend en de Germaanse kolonisatie nam toe. Grote delen van Gallië bestonden nu uit een gemengde Romeins-Germaanse samenleving. Bij het einde van het Romeinse Rijk rond 400 na Chr. heerste in grote delen van Europa chaos. De Franken verplaatsten zich naar het zuiden richting Gallië. De Angelen en Saksen gingen naar Britannië. De Friezen breidden hun machtsgebied ten noorden van de Rijn uit. Dat deel van de Saksen dat er gebleven was, maakte West-falen tot zijn centrum. De Alemanen trokken naar Zuid-Duitsland en de West-Goten naar Spanje, terwijl de Oost-Goten zich in Italië vestigden.

Bij de implosie van het West-Romeinse Rijk heerste er in West-Europa een voortschrijdend administratief machts-vacuum. Dit werd vermoedelijk ten dele opgevangen door regionale machtsbesturen o.a. door de Romeinen Aetius en Syagrus die elk een eigen gebied onder controle hadden. In 406 vielen de Germanen Gallië binnen. De Franken trokken langs de Schelde naar het zuiden. Daardoor ontstond er een uitgebreid tweetalig gebied met Gallo-Romeinse oerwoners en Frankische invallers. Er ontstonden een aantal stammenrijken, waarvan het Frankische Rijk het belangrijkste werd.

Inmiddels 'voltooid' zich de Germaans-Frankische invasie. Ook bij hen waren er 'geboren' leiders die zich manifesteerden bij de machtsovername door de **Merovingers** waarvan **Clovis** het exponent werd. Langzaam aan slaagde hij er in een groot deel van West-Europa onder zijn gezag te krijgen. Hij verplaatste de grens van zijn rijk naar het zuiden van Gallië en maakte Parijs tot zijn hoofdstad. Na hem sloeg het Frankische erfrecht een eerste maal toe. Zijn rijk werd verdeeld onder zijn vier zonen, maar rond 630 weer samen-gevoegd. De Nederlanden omvatten toen twee gebieden, Neustrië tussen Seine en Schelde en Austrasië, de bekkens van Rijn en Maas.

De zogenaamde hofmeiers, bestuurders in naam van de koningen, kregen steeds meer macht en wisten haar te gebruiken. Wanneer de onmacht van de koning te duidelijk werd, nam één der machtigste hofmeier-families, de **Pepiniden**, de macht over. Uit deze zullen de latere

Karolingers voortkomen. Toen in 751 de paus bedreigd werd door de Langobarden, kwam Pepijn III hem ter hulp en werd daarvoor tot 'Koning der Franken' gekroond. Zijn zoon **Karel de Grote** werd hun belangrijkste vertegenwoordiger want hij slaagde er bijna in geheel West Europa onder zijn controle te krijgen.

Het Rijk van Karel de Grote strekte zich nu uit van de Pyreneeën tot aan de Donau en van Friesland tot Midden-Italië. Karel de Grote werd in 800 tot 'Keizer van de Romeinen' gekroond. De Maas- en Rijnbeekens waren economisch en cultureel het centrum van zijn rijk. De bestuurstaal van het Frankische Rijk was nog altijd het Latijn. Maar in de volkstaal verving het Oud-Frans het Gallo-Romeins. Latijn werd niet meer begrepen door de Romaanstalige bevolking. Dit was het einde van de meertaligheid in het gebied tussen Seine en Rijn. Karels' zoon **Lodewijk de Vrome** volgde hem op de troon op in 814 en kreeg al gauw problemen met de administratie van het grote rijk. Hij koos daarom voor de invoering van het leenstelsel (feodaliteit). Maar met het erfelijk worden van het leen nam ook de macht van de koning af. Na hem sloeg het Frankisch erfrecht een tweede maal toe.

In het **Verdrag van Verdun** (843) werd het rijk van Lodewijk verdeeld onder zijn zonen. Het rijk werd eerst in drie delen opgedeeld. Lotharingen was geboren. Vervolgens verbrokkelde het verder. Lotharius I kreeg de keizertitel, de Italiaanse bezittingen en het gebied tussen Schelde, Maas, Saône, Rhône en Rijn, dat Midden-Frankenland genoemd werd. Karel de Kale kreeg het gebied West-Frankenland en de derde broer, Lodewijk de Duitser, Oost-Frankenland. Lotharius I stierf al in 855 en ook zijn rijk werd weer in drie delen verdeeld, waarvan zijn zoon Lotharius het noordelijke deel kreeg (tussen Friesland en Jura), het gebied dat later ook 'Lotharingen' werd genoemd.

De Scheldegrens, die sinds 925 West en Oost-Frankenland deelde, was al voor die tijd de grens tussen de Keltische stammen en de Romeinse *civitates*.

West-Frankenland viel toen vlug uiteen, ten gevolge van de toenemende centrifugale krachten. Vanaf de 9e eeuw werden niet meer de Karolingers maar de hertogen van Frankenland tot koning gekroond. Tegelijkertijd nam de macht der graven van Vlaanderen toe.

De kwaliteit van de regeerders was wel beter. Zij hielden de touwtjes beter in handen. De edelen of de grootgrondbezitters, werden de eigenlijke heersers en gingen zich graven noemen, al dan niet benoemd door de koningen. Een aantal hadden deze titel van de Karolingers al gekregen. Zij waren de eigenlijke machthebbers over het territorium waarover zij waakten maar waarvan ze allen de ambitie hadden om het ten koste van de buurman uit te breiden. Sommigen wilden zelfs hun koningen niet erkennen. Maffiose praktijken waren niet ongewoon.

Aanvankelijk hadden de Duitse keizers (Oost-Frankeland) om de weerspannigheid aan hun gezag in toom te houden, bisschoppelijke graven aangeduid, in de hoop dat zij onderdaniger zouden zijn.

In het Duitse rijk waren ondertussen de Karolingers uitgestorven en in 919 ging het rijk over in de handen van Hendrik I, hertog van Saksen, ook genaamd 'De Vogelaar'. Onder zijn opvolgers Otto I, II en III (tot 1002) werd hier het 'Heilig Roomse Rijk' hersteld. Keizer Otto de Grote (936-973) wist zijn gezag te vestigen en stelde bisschoppen aan tot leenmannen, die normaal gezien niets konden vererven en betrouwbare steunpilaren van zijn gezag moesten worden. Het einde van de **Investituur-strijd** maakte deze evenwel nog meer onafhankelijk, en zij werden zowel speler als speelbal in het geheel. Hun gebied werd een lappen-deken door schenkingen, voogdijen en zelfs veroveringen, meer dan in West-Frankeland.

Tussen 800 en 1000 is er een bewustzijn gegroeid door het ontstaan van een gemeenschappelijke 'Duitse' taal binnen het Oost-Frankische Rijk. De Franken, die een overheersende positie in het rijk hadden, konden hun taal sinds de 8e eeuw tot toonaangevende taal maken. De '**theodisca lingua**' wordt in de Lage Landen gesproken en komt in 788 voor de eerste keer ter sprake in teksten voor.

In de loop der eeuwen ontwikkelde zich de burgerij, een middenstand, die nering en handel draaiende hield. Zij kwam progressief tot het bewustzijn dat de belastingen die zij betaalde eigenlijk de 'brandstof' was van de graven en gingen dan meer inspraak eisen. Het eerste gebied waar dit gebeurde was Vlaanderen, grenzend aan Neder-Lotharingen, waarvan de graaf tussen burgerij en de suzerain kwam, die meer autoriteit eiste. Deze onontkoombare evolutie spreidde zich over West-Europa, meer bepaald in geheel Lotharingen.

De politieke, culturele en economische centra van het huidige Nederlandstalige gebied waren in de Middeleeuwen het graafschap Vlaanderen, het hertogdom Brabant en, onder de regering van Floris V, ook het graafschap Holland. Vlaanderen was ontstaan uit enkele Karolingische territoria en behoorde in de Middeleeuwen aan de Franse kroon. In dit gebied lagen rijke handelsteden zoals Gent, Brugge en Ieper, die veel macht hadden en waar onder de bewoners een levendig cultureel leven heerste. In dit graafschap werd het Nederlands zeer sterk door het Frans beïnvloed en het Latijn als bestuurstaal verdrongen.

Sommige graven werden machtiger dan de anderen en vochten zich een weg naar gebiedsuitbreiding. De meest succesvolle was de hertog van Brabant, die de politiek van het ganse gebied ging beheersen. Het hertogdom Brabant werd in de loop der Middeleeuwen steeds machtiger. Bij de oorspronkelijk kern, het graafschap Leuven, kwamen later Antwerpen, Noord-Brabant en Limburg.

Het graafschap Holland, met bisdom Utrecht en de West-Friese gewesten, was enigszins naar Frankrijk geörienteerd. De huidige noordelijke provincies van Nederland waren, omwille van hun agrarische economie in het Europese machtsspel nauwelijks van enig belang.

In de 11e en aan het begin van de 12e eeuw werd Europa sterk beïnvloed door de kruistochten, die door de hele Europese adel gezien werden als een wedstrijd tussen de verschillende nationaliteiten, om het 'heilige Palestina' van de islamitische overheersing te heroveren. De Roomse Kerk spoorde de Kruistochten aan en steunde ze.

Een andere belangrijke ontwikkeling bestond er in dat de vorsten vanaf het **Concordaat van Worms** van 1122, dat een einde maakte aan de Investituurstrijd, steeds meer macht voor zich konden winnen en van dienaars van de koning tot min of meer zelfstandige heersers evoluerenden. Centralistische pogingen van de koningen leidden vaak tot burgeroorlogen.

Van 1300 tot 1500 nam de politieke eenheid van de Nederlandstalige gewesten toe. Veel streken werden door gepaste huwelijken en veroveringen met elkaar verenigd en tot grotere en machtige graafschappen of hertogdommen uitgebouwd. Maar ook de macht van de steden en hun burgers nam enorm toe. In 1302 vond de 'Guldensporenslag' bij Kortrijk plaats. Voor het eerst werd een ridderleger door burgers, vooral van Brugge, verslagen, wat het zelfbewustzijn van die burgers natuurlijk enorm versterkte. De handel tussen de steden en gewesten nam toe en daarmee natuurlijk ook het contact tussen de bewoners der verschillende gewesten.

Inmiddels voltrok zich in Frankrijk een machtsstrijd tussen twee broers, zodat koning Jan de Goede hen beiden een gebied toebedeelde. Eén, de Bourgondiër Filip de Stoute, was een bijzonder goed diplomaat en manager. Hij slaagde er in zijn gebied te verzesvoudigen en kreeg grote delen van Lotharingen onder zijn gezag.

Met de toenemende macht van de Bourgondische hertogen, die van de zwakte van de Franse koningen en de van keizers van het Duitse Rijk gebruik maakten, kwamen steeds grotere delen van het Nederlandstalige gebied, bijna heel Neder-Lotharingen, onder hun bewind. In de tijd van Filips de Goede en Karel de Stoute (1396-1477) was Bourgondië de politieke en de culturele macht in West-Europa. Na de dood van Karel trouwde zijn erfgerechtigde dochter Maria met Maximiliaan van Oostenrijk. Het rijk kwam dan bij het Habsburgerrijk.

Aan het einde van de 13e eeuw had zich in West-Europa een zelfstandige cultuur ontwikkeld, daar de economische situatie uitstekend was, vooral in de rijke industrie-gebieden van Vlaanderen en Brabant. Het onderwijs werd nog altijd door de kerk gedragen. Vanaf de 12e eeuw ontstonden er zogenaamde 'domscholen' waarvan sommige uitgroeiden tot de eerste universiteiten (Leuven 1425).

De 14e en 15e eeuw stonden onder de druk van de opkomende crisis en de economische stagnatie. Mislukte oogsten en fatale ziekten zoals de pest eisten talrijke mensenlevens. Van de religieus gedomineerde kunststijl der Middeleeuwen, de gotiek, zijn tot vandaag in vele streken van Europa heerlijke kunstwerken zoals kathedralen, altaren en schilderijen, te vinden. Voor de Nederlanden in deze tijd zijn kunstenaars als Jan Van Eyck, Hieronymus Bosch, Claus Suter en anderen te noemen.